

РЕЦЕНЗІЯ

доктора психологічних наук, професора, професора кафедри психології та соціальної роботи Західноукраїнського національного університету Буняк Надії Андрониківни на дисертацію Лазарука Андрія Франковича «Аксіопсихологічні детермінанти вчинку самовизначення майбутніх психологів», поданої до захисту в разову спеціалізовану вчену раду ДФ 58.082.091 Західноукраїнського національного університету на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія

1. Актуальність теми.

Сучасні трансформації соціокультурного простору, зумовлені процесами глобалізації, динамічними змінами ринку праці, зростанням невизначеності та ускладненням життєвих і професійних виборів, актуалізують проблему самовизначення особистості як ключового механізму її життєздійснення. Оскільки в умовах постмодерного суспільства людина дедалі частіше опиняється перед необхідністю неодноразового переосмислення власних цінностей, смислів, фахових цілей і життєвих стратегій, це робить її самовизначення не разовим актом, а тривалим і циклічним процесом, пов'язаним із відповідальним персональним вибором та особистісною зрілістю.

Особливої значущості проблема, яка аналізується, набуває у площині професійного становлення майбутніх психологів, діяльність яких безпосередньо пов'язана з спілкуванням з людьми, їх внутрішнім світом, смисложиттєвими орієнтаціями та перманентними кризами. Доведено, що від рівня усвідомлення перспектив власного професійного вибору залежить не лише ефективність майбутньої професійної діяльності, а й її гуманістична спрямованість. Водночас у сучасній системі освітньо-професійної підготовки майбутніх психологів проблема самовизначення часто зводиться лише до раціонально-прагматичних аспектів вибору спеціальності, тоді як її аксіопсихологічний та вчинковий виміри залишаються недостатньо осмисленими.

Аналіз науково-психологічних джерел засвідчує, що більшість досліджень самовизначення зосереджені на його структурних, мотиваційних або соціально-рольових характеристиках, залишаючи поза увагою розгляд самовизначення як цілісного вчинку, зумовленого системою цінностей і смислів суб'єкта

самоздійснення. Недостатньо розробленими є питання взаємозв'язку між етапами вчинкового самовизначального циклу та доміантними ціннісними орієнтаціями, а також специфіки їх прояву у майбутніх психологів на етапі освітньо-професійного становлення. Це зумовлює потребу у зверненні до аксіопсихологічного та вчинкового підходів, які уможливають розкриття внутрішніх детермінант самовизначення як відповідального, усвідомленого та персонально значущого вчинкового акту-події.

Актуальність дослідження посилюється тим, що саме в студентському віці відбувається інтенсивне формування професійної ідентичності, життєвих планів і ціннісних орієнтацій здобувачів, а незавершеність або суперечливість вчинку самовизначення може зумовити їх професійну дезорієнтацію, зниження мотивації до навчання та поверхового засвоєння професійних ролей. У цьому контексті осмислення вчинку самовизначення в межах циклічно-вчинкового підходу дозволяє аналізувати (досліджувати) його як динамічний процес самотворення, що включає ситуаційний, мотиваційний, дійовий і післядійовий компоненти та забезпечує перехід особи на новий рівень самоздійснення.

Враховуючи викладене, актуальність дисертаційного дослідження Лазарука А.Ф. «Аксіопсихологічні детермінанти вчинку самовизначення майбутніх психологів» є безсумнівною.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, описані в дисертаційному дослідженні Лазарука Андрія Франковича, є належним чином обґрунтованими, що підтверджується логічною послідовністю викладу матеріалу, системністю теоретичного аналізу та коректним використанням сучасних теоретичних та методологічних підходів у психологічній науці.

Достовірність отриманих результатів забезпечується застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів психологічного пізнання, адекватних меті, завданням і предмету дослідження. У роботі використано положення аксіопсихологічного, вчинкового та циклічно-вчинкового підходів, концепції самовизначення і самотворення особистості, ідеї гуманістично-

екзистенційної психології, а також теоретичні напрацювання у сфері освітньо-професійного становлення майбутніх психологів, що створює цілісне методологічне підґрунтя дослідження.

Наукова вірогідність запропонованих положень і зроблених висновків підтверджується ґрунтовним аналізом значного масиву вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, результатів фундаментальних, прикладних та емпіричних досліджень у галузі психології, що дало змогу комплексно осмислити феномен вчинку самовизначення та його аксіопсихологічні детермінанти.

Сформульовані наукові положення і висновки роботи мають належне теоретичне й емпіричне обґрунтування. Подані в дослідженні результати й прикладні рекомендації логічно впливають із проведеного теоретичного аналізу, побудованої авторської моделі вчинку самовизначення та результатів емпіричної перевірки її структурно-змістових характеристик, що засвідчує внутрішню узгодженість і наукову переконливість дисертаційної роботи.

3. Наукова новизна результатів дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження Лазарука А.Ф. полягає в тому, що робота є комплексним дослідженням у галузі психології, спрямованим на теоретико-методологічне й емпіричне обґрунтування аксіопсихологічних детермінант вчинку самовизначення майбутніх психологів у вимірі їхнього освітньо-професійного становлення.

Головними науковими положеннями, що визначають новизну дисертації, є те, що автором уперше здійснено цілісну психологічну концептуалізацію вчинку самовизначення майбутнього психолога як інтегративного феномену, що розгортається у логіці циклічно-вчинкового підходу та зумовлюється взаємодією прагматичних, соціальних, індивідуальних і духовних вартостей. Також автором теоретично обґрунтовано й емпірично верифіковано структурно-змістові характеристики цього вчинку, виокремлено його ситуаційну, мотиваційну, дійову та післядійову фази як послідовні рівні самовизначення здобувачів психологічної освіти. У дисертації розширено уявлення про самовизначення особистості через введення в науковий обіг поняття «вчинок самовизначення майбутнього психолога» як базової одиниці аналізу життєздійснення суб'єкта,

поглиблено розуміння ролі ціннісно-смислових орієнтацій у формуванні цілісної професійної ідентичності та відповідальної суб'єктної позиції студента в умовах сучасного постмодерного соціуму.

Отримані в дисертації наукові результати істотно доповнюють теорію і практику самовизначення особистості здобувача вищої освіти, розширюють методологічний інструментарій психологічних досліджень та створюють підґрунтя для подальших теоретичних і прикладних розвідок у сфері освітньо-професійної підготовки фахівців соціогуманітарного профілю.

4. Зміст дисертації та відповідність встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Лазарука А.Ф. складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Зміст дисертації повністю відповідає поставленим меті та завданням дослідження, характеризується логічною структурою, послідовністю викладу матеріалу та завершеністю змісту.

У вступі детально обґрунтовано актуальність теми дослідження, зазначено зв'язок проблематики з сучасними науковими програмами та концепціями, визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано мету та завдання, наукову новизну, а також практичне значення отриманих результатів. Також наведено інформацію про публікації та апробацію результатів наукових пошуків у освітньо-науковому процесі, що підтверджує наукову обґрунтованість роботи.

Розділ 1 присвячено теоретико-методологічному підґрунтю дослідження аксіопсихологічних детермінант вчинку самовизначення. У ньому визначено сутність самовизначення як багатофакторного процесу усвідомленого вибору життєвого шляху, охарактеризовано його основоположні ознаки, розглянуто різні підходи (культурно-історичний, аксіопсихологічний, гуманістично-екзистенційний та циклічно-вчинковий), а також узагальнено філософсько-психологічне осмислення феномену вчинку самовизначення.

Розділ 2 роботи висвітлює концептуальні параметри та структурно-змістові характеристики вчинку самовизначення майбутніх психологів. У ньому описано розроблену теоретичну модель досліджуваного феномену, описано його аксіопсихологічні детермінанти на різних етапах (ситуаційному, мотиваційному,

дійовому, післядійовому), а також подано механізми актуалізації ціннісно-смыслових ресурсів здобувачів у процесі професійного самовизначення.

Розділ 3 містить результати емпіричного дослідження, у якому проведено верифікацію структурно-змістових характеристик вчинку самовизначення. На основі отриманих даних здійснено типологізацію студентів за ступенем завершеності учинкового циклу, проаналізовано співвідношення прагматичних, соціальних, індивідуальних і духовних орієнтацій, а також розроблено практичні рекомендації щодо актуалізації самовизначального вчинку та формування цілісної професійної ідентичності майбутніх психологів.

Сформульовані висновки до розділів і загальні висновки дисертації відображають отримані узагальнені результати роботи, логічно впливають із проведеного теоретичного й емпіричного аналізу та відповідають встановленим кваліфікаційним вимогам. Таким чином, дисертація має методологічно обґрунтовану структуру, повністю розкриває мету й завдання дослідження, демонструє наукову системність та цілісність викладу матеріалу.

Отже, структура та зміст дисертації Лазарука А. Ф. повністю відповідають встановленим нормативним вимогам щодо обсягу, логічної послідовності викладу, наукової обґрунтованості, комплексності та практичної значущості. Виконана робота відзначається цілісністю побудови, гармонійним поєднанням теоретичних і емпіричних розділів, високим рівнем наукової новизни та підтвердженням результатів, що забезпечує її наукову вагу та створює можливості для використання отриманих висновків як у підготовці майбутніх психологів, так і у професійній діяльності фахівців закладів вищої освіти.

5. Практичне значення результатів кваліфікаційної роботи.

Практичне значення отриманих результатів дисертації Лазарука А.Ф. полягає у широких можливостях їх застосування для підвищення ефективності професійного становлення майбутніх психологів та розвитку їх здатності до усвідомленого самовизначення. Насамперед, результати дослідження можуть використовуватися для проведення комплексної діагностики ціннісно-смыслові сфери студентів, що включає виявлення пріоритетів, мотивів і ціннісних орієнтацій, які впливають на формування вчинку самовизначення на різних

етапах їх професійного становлення. Виявлення цих складових дає змогу здійснювати точне прогнозування особистісного і професійного розвитку здобувачів фаху психолога, оцінювати готовність до прийняття відповідальних рішень та визначати напрями подальшого самовдосконалення.

Результати дослідження створюють наукове підґрунтя для розробки та впровадження цілеспрямованих програм і методичних заходів, спрямованих на оптимізацію аксіопсихологічних детермінант власного вчинку самовизначення студентів на різних етапах професіогенезу. Такі програми сприяють формуванню у здобувачів освіти цілісного і конгруентного Я, розвитку їхніх професійних компетентностей, усвідомленню життєвих цінностей, здатності до самостійного планування кар'єри та відповідального вибору професійного шляху.

Практичне значення дослідження також полягає у можливості його застосування під час психологічного супроводу освітньо-професійної підготовки студентів вказаного профілю. Це охоплює підтримку розвитку їх здатності до саморефлексії, саморегуляції та адаптації у динамічних умовах освітньо-професійної діяльності. Крім того, результати дисертаційної роботи можуть бути використані у покращенні навчально-методичного забезпечення підготовки здобувачів фаху психолога у закладах вищої освіти, зокрема під час викладання дисциплін «Аксіопсихологія», «Психологія особистості», «Вікова психологія», «Диференційна психологія», «Психологічна служба в закладах освіти», «Теорія та історія психології», «Психологічна діагностика» та інших суміжних курсів, що уможлиблює інтеграцію теоретичних знання з практичними навичками у процесі підготовки фахівців-психологів.

Особливо важливим є використання результатів дослідження в процесі індивідуального та групового психологічного консультування студентів закладів вищої освіти різного рівня акредитації. Це дає змогу усувати психологічні бар'єри на шляху самовизначення здобувачів, розвивати особистісну автономію, підтримувати цілісність їх ціннісно-смислової сфери та сприяти формуванню усвідомленого підходу до визначення власної професійної і життєвої траєкторії.

Таким чином, практичне значення дисертаційної роботи полягає у тому, що результати дослідження не лише поглиблюють наукове розуміння механізмів

самовизначення майбутніх психологів, а й забезпечують реальні інструменти для підвищення ефективності освітньо-професійного процесу, розвитку психолого-педагогічної майстерності та підтримки цілісного особистісного становлення студентів, що в кінцевому підсумку сприяє підготовці кваліфікованих і відповідальних фахівців, здатних до професійного самовдосконалення та реалізації свого потенціалу у сфері психології.

6. Повнота викладення основних результатів кваліфікаційної роботи в опублікованих працях.

Результати кваліфікаційної роботи Лазарука А.Ф. знайшли широке відображення у наукових публікаціях, що свідчить про системність і повноту їх викладення в академічному просторі. Загалом результати дослідження представлено у 29 публікаціях: 7 із них опубліковані у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України категорії Б, а 22 – у вигляді тез міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. Такий обсяг і різноманітність публікацій підтверджують не лише академічну значущість роботи, а й її широке визнання та апробацію у науковому середовищі.

Опубліковані матеріали охоплюють всі аспекти проведеного дослідження. Вони містять аналіз сутності та структури вчинку самовизначення майбутніх психологів, дослідження аксіопсихологічних детермінант його здійснення, а також методологічні й практичні підходи до розвитку ціннісно-смислової сфери студентів психологічних спеціальностей. Публікації відтворюють логіку роботи: від теоретичного обґрунтування існуючих підходів до самовизначення особистості, через опис структурно-змістових характеристик учинкового процесу, до емпіричного аналізу психологічних умов, що сприяють актуалізації цього вчинку у контексті освітньо-професійної підготовки студентів.

Таким чином, опубліковані праці Лазарука А. Ф. демонструють повноту й узгодженість наукового матеріалу, підтверджують теоретичну обґрунтованість і практичну релевантність отриманих результатів. Вони засвідчують наукову новизну роботи, її практичну цінність і створюють можливості для використання результатів у подальших дослідженнях, в освітньому процесі та в прикладній діяльності практичних психологів і викладачів закладів вищої освіти.

7. Зауваження та дискусійні питання.

Водночас доцільно окреслити окремі зауваження та дискусійні моменти, які можуть слугувати підґрунтям для подальшого розвитку цієї проблематики:

1. Методичне забезпечення емпіричного дослідження демонструє широкий спектр психодіагностичних інструментів, однак доцільно було б включити додаткові методики, які безпосередньо фокусуються на аналізі персональних цінностей і смислів, що визначають професійне самовизначення здобувачів. Це дало б змогу точніше оцінити їх індивідуальні ресурси та бар'єри для здійснення вчинку самовизначення в процесі освітньо-професійної діяльності.

2. При вивченні аксіопсихологічних детермінант вчинку самовизначення майбутніх психологів автором було здійснено ґрунтовний аналіз теоретичних і емпіричних даних у національному контексті. Водночас, для повнішої верифікації отриманих результатів і перевірки універсальності запропонованої моделі доцільним було б провести порівняльний аналіз з відповідними міжнародними дослідженнями у сфері професійного самовизначення та особистісного розвитку студентів психологічних спеціальностей.

3. Корисно ширше висвітлити питання впровадження запропонованих практичних рекомендацій в освітньо-професійну підготовку студентів, зокрема в аспектах психологічного супроводу та формування цілісної особистісно-професійної ідентичності. Такий крок сприяв би підвищенню ефективності реалізації циклічно-вчинкового підходу до розвитку автономної і рефлексивної суб'єктності майбутніх психологів. Доцільно включити приклади конкретних завдань або вправ, які демонструють розвиток аксіопсихологічних детермінант у студентів на різних етапах професійного становлення.

Водночас висловлені зауваження та рекомендації не применшують загальної високої оцінки дисертаційної роботи, а лише підкреслюють складність і багатогранність досліджуваного феномену та можуть бути враховані автором у подальших наукових пошуках і практичній діяльності.

8. Відсутність порушення академічної доброчесності.

У процесі підготовки та написання дисертаційної роботи Лазаруком А.Ф. дотримано всіх норм академічної доброчесності, що передбачає належне

цитування джерел, коректне оформлення посилань та використання наукових матеріалів. Всі запозичені ідеї, теоретичні положення, методологічні підходи та емпіричні дані належним чином посилаються на відповідні праці авторів, що виключає прояви плагіату або непрямих запозичень. Аналіз дисертації показав, що автор самостійно формулював наукові положення, моделі та рекомендації, розробляв методику дослідження і проводив емпіричну перевірку, зберігаючи прозорість і достовірність отриманих результатів. Наведені загальні висновки та практичні рекомендації базуються на власних узагальненнях, логічних висновках та результатах експериментальної перевірки. Під час підготовки роботи не зафіксовано порушень норм академічної доброчесності, що підтверджує самостійність дослідницької роботи, оригінальність результатів та високий етичний рівень виконання наукового дослідження.

Висновок про відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам МОН України.

Дисертаційна робота Лазарука А.Ф. на тему «Аксіопсихологічні детермінанти вчинку самовизначення майбутніх психологів» за науковим змістом, об'єктом і предметом дослідження, а також сформульованими висновками та практичними рекомендаціями повністю відповідає вимогам, установленим для спеціальності 053 «Психологія». Виконання дисертації здійснено в рамках науково-дослідної теми кафедри психології та соціальної роботи Західноукраїнського національного університету «Психосоціальне деталювання суспільних та особистісних подій як технологія мислевчинання» (державна реєстрація 0123U104568).

Дисертаційна робота є самостійним і завершеним науковим дослідженням, в якому застосовано адекватні теоретичні та емпіричні методи аналізу. Це забезпечило комплексне вивчення аксіопсихологічних детермінант вчинку самовизначення майбутніх психологів та формування обґрунтованих наукових узагальнень. Також дисертація відзначається цілісністю змісту, високим рівнем наукової новизни, а також теоретичною та практичною значущістю, що засвідчує особистий внесок автора у розвиток психологічної науки.

Обсяг, структура та оформлення роботи відповідають нормативним вимогам, встановленим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами і доповненнями), а також постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами і доповненнями).

Отже, враховуючи наукову новизну, практичну значущість та високий рівень обґрунтованості результатів, Лазарук Андрій Франкович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Рецензент:

доктор психологічних наук,
професор, професор кафедри
психології та соціальної роботи
Західноукраїнського
національного університету

Надія БУНЯК

Підпис:	<i>Надія Буняк</i>
Завіряю:	<i>Алла Сенік</i>
НАЧАЛЬНИК ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ	<i>Власенко</i>

